

**O'RTA OSIYO OLIMLARINING O'SIMLIKLAR HAQIDAGI FIKRLARI VA
MA'LUMOTLARI.**

Oybekov Asadbek Sherali o'g'li

Andijon davlat Pedagogika Instetuti

Talabasi

Kalit so'zlar: O'rta Osiyo olimlari, o'simliklar, botanik olimlar, ilmiy izlanishlar.

Anotatsiya: Ushbu tezisda O'rta Osiyo shu jumladan jahon allomalarining o'simliklar haqidagi fikrlari keltirilgan bo'lib hozirgi kundagi yangi adabiyotlar o'rganilib chiqildi va eng muhim ma'lumotlar keletirilib o'tildi.

Ключевые слова: Ученые Средней Азии, растения, ботаники, научные исследования.

Аннотация: В этом тезисе приведены мнения мировых богов, в том числе Средней Азии, о растениях, изучена новая литература и представлены важнейшие сведения.

Abstract: This thesis presents the opinions of all peoples of Central Asia, including the world, about plants, and new literature has been studied today, and the most important information has been compiled.

Kirish

O'rta Osiyo olimalarining o'simliklar haqidagi fikrlari va ma'lumotlari ilgari va zamonaviy tadqiqotlarga asoslangan. Bu olimalarning o'simliklar bilan bog'liq bilimlar, zamonaviy iqtisodiyot, ekologiya, tabiiy resurslar va turizm sohasida ahamiyatga ega bo'lgan bilimlarga aloqador.

O'rta Osiyo o'simliklarining o'simlik turlari bo'yicha katta davlatlararo tadqiqotlar olib borilgan. Misol uchun, bu mintaqada yuqori hosilali cho'zilgan mahsulotlar, masalan, paxta, paxtachilik mahsulotlari, mevalar va sabzavotlar, qandaydir ta'sirchan

o'simlik turida ishlatiladigan asalari va boshqa o'simliklar bo'yicha zamonaviy tadqiqotlar va ta'lim jarayonlari amalga oshirilmoqda.

O'rta Osiyo o'simliklarining iqtisodiyotdagi ahamiyati ham katta. O'simliklar mahsulotlar, ichki va tashqi savdo, va eksportda katta muhim ahamiyatga ega bo'lgan. Bu mintaqada paxtachilik, mevalar, asalari, korxonalar va boshqa o'simliklar iste'mol qilingan, shuningdek, asosiy to'qimachilik sanoati, farmatsevtika, parfumeriya sanoati va kosmetika sanoati kabi sohalarda ham o'simliklar muhim rol o'ynaydi.

Adabiyotlar tahlili.

O'rta Osiyo olimalari ekologik muhitni saqlash va tabiiy resurslarni muhofaza qilishga yordam beradi. Ular o'simliklar, hayvonlar, suv manbalarini muhofaza qilish, eroziyani oldini olish va iklim o'zgarishlariga qarshi qo'llanishlar, tabiiy ekosistemalarni saqlash va yangilashda muhim ahamiyatga ega. Bu olimalar ta'lim va o'quv sohasida ham ahamiyatga ega, chunki uning orqali ekologik muhitni saqlash, tabiiy resurslarni boshqarish va tabiiy atrofni muhofaza qilish masalalari o'rganiladi.

Evolutsiya nazariyasini birinchi bo'lib yaratgan J.B. Lamark (1744-1829) ijodi tabiiy klassifikatsiyaning taraqqiy etishida juda muhim rol o'ynaydi. Tabiiy tizimni takomillashtirishda J.B.Lamark o'zining katta hissasini qo'shdi. Lamark turlar orasida ko'pincha keskin farq boimasligini anglay oldi va "Turlarning paydo bo'lishi" degan o'z nazariyasini yaratdi. Ch.Darvin ham turlarning rivojlanishi to'g'risida juda ko'p asarlar yaratdi. Yuqorida aytib o'tilgan olimlardan tashqari, o'simliklar sistematikasini rivojlantirishda Venshteyn, Kuznetsov sistemalari ham katta rol o'ynaydi. Mashhur nemis botanigi A.Engler (1844-1930) butun dunyo tan olgan filogenetik tizimni ishlab chiqqan. Engler tizimida barcha o'simliklar dunyosi 17 ta bo'limga ajratiladi.[1.14 sahifa]

O'zbekiston xalqaro darajadagi bir nechta botanik olimlari bilan iftixor qiladi. Ulardan ba'zilari quyidagi ilmiy ishlar bilan tanishish mumkin:

Abdurahmon Avrorov: Abdurahmon Avrorov O'zbekistonning mashhur botanigi bo'lib, o'rmonchi o'limlarning turlari, ularning o'simliklar bilan bog'liq biologik xususiyatlarini, O'zbekistonning yabon viloyatlari, janglik va tog' vaqtlari o'simliklarini

o'rganib chiqqan. Uning ilmiy ishlaridan biri "O'rmonchi o'limlari (Rhamnaceae) oilalarining florasini tahlil qilish" nomi bilan mashhur bo'lgan.

Sadriddin Vasilyevich Vasiliev: Sadriddin Vasiliev, O'zbekiston va O'rta Osiyo florasini o'rganishda katta ahamiyatga ega bo'lgan bir botanik olimdir. Uning asosiy ilmiy ishi "O'rta Osiyo yabon o'simliklari" nomi bilan mashhur. Uning ishi O'rta Osiyo xalqlari tomonidan ham qadr qilingan va o'simliklarning turlarini, ularning tarixiy rivojlanishini va o'zaro bog'liq bo'lgan biologik muammosini tahlil qiladi.

Olimjon Yoqubov: Olimjon Yoqubov, O'zbekiston botanigining mashhur vakili bo'lib, mevalar, mevali o'simliklar va ularning agronomik muammolariga oid ko'plab ilmiy ishlar yaratgan. Uning "O'simlik biologiyasi" nomli ilmiy ishi, o'simliklarning morfologiyasi, fiziologiyasi, seleksiyasi, ziravorlik siyosati va jinsiy ifloslanishiga oid asosiy ma'lumotlarni o'z ichiga oladi.

Izzatulla Rakhimov: Izzatulla Rakhimov, O'zbekiston tabiiy fanlari sohasida tanilgan va botanika sohasida ham katta ahamiyatga ega bo'lgan bir olim. Uning ilmiy ishi "O'simlik fizika-kimyoviy muammosi" nomi bilan mashhur. U rivojlanayotgan o'simliklar organlarining fizika-kimyoviy xususiyatlarini va ularning kimyoviy protsesslarini tahlil qilgan.

Bu olimlar faqat bir necha misoldan iborat, O'zbekiston botanika sohasidagi olimlar soni katta. Bu olimlar bilan birga, O'zbekiston botanika sohasidagi boshqa ko'plab olimlar ham ilmiy ishlar bilan tanishgan

Pratov O'zbekiston Respublikasi fan arbobi, b.f.d., professor, Turon Fanlar akademiyasi akademigi, botanika fanining rivojlanishiga ulkan hissa qo'shgan olim. Bu va boshqa taniqli o'zbek olimlari o'z fanlari-ning yetuk mutaxassislari bo'lish bilan birga, ko'plab shogirdlar yetishtirishgan, o'z sohalari bo'yicha ko'plab ilmiy maqolalar, kitoblar yozishgan.[2. 6 sahifa]

Musayev Jo'ra Azimboyevich (1928.5.12, Yangiyo'l shahri – 2014.27.10) — genetik olim, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi (1984), O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan fan arbobi (1980), biologiya fanlari doktori (1973), professor (1975). O'rta Osiyo universitetini tugatgan (1948). ToshDU darvinizm va genetika kafedrasida assistenti (1952-1956), dotsenti (1956-1974), tayyorlov fakulteti umumiy nazariy fanlar kafedrasida mudiri (1961-1966), g'ozaga xususiy genetikasi — problema laboratoriyasi mudiri (1974 yildan), darvinizm va genetika kafedrasida mudiri (1981—1984), O'zbekiston Fanlar akademiyasi O'simliklar eksperimental biologiyasi instituti direktori (1982—1984), O'zbekiston Fanlar akademiyasi Prezidiumi a'zosi (1984—1988), Prezidiumning bosh ilmiy kotibi (1985—1988), O'zbekiston Fanlar akademiyasi O'simliklar eksperimental biologiyasi instituti g'ozaga xususiy genetikasi laboratoriyasi mudiri (1989—1992), O'zbekiston Fanlar akademiyasi Genetika instituti tashkilotchilaridan. Shu institut o'simliklar genetikasi bo'limi boshlig'i (1992—2000), ilmiy maslahatchisi (2000 yildan). O'zMU biologiya-tuproqshunoslik fakulteti genetika va tsito-embriologiya kafedrasida mudiri (2000 yildan).

Jo'ra Musayev g'ozaning irsiy toza genetik kolleksiyasini yaratgan. Birinchi bo'lib allotetraploid g'ozalar belgi va xususiyatlarini, genlarning kombinativ ta'sirida irsiylanishi to'g'risidagi genetik nazariyaga asos solgan. Jo'ra Musayev va shogirdlari g'ozaning monosomik, translokatsion va tsitologik markerlangan liniyalari kolleksiyasini yaratishgan. Jo'ra Musayev g'ozaning «Gulbahor», «Navbahor»,

«Armug‘on» navlari mualliflaridan biri. «El-yurt hurmati» ordeni bilan mukofotlangan (1998). [2.]

Foydalanilgan adabiyotlar

1. BOTANIKA (O‘quv qo‘llanma) O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi tomonidan o‘quv qo‘llanma sifatida tavsiya etilgan
2. <https://uztext.com/90972-text.html>